

Service Public de Wallonie, Agriculture, Ressources naturelles et
Environnement / Waalse overheidsdienst Landbouw, Natuurlijke
Hulpbronnen en Milieu
Département de la Nature et des Forêts / Departement Natuur en Bos
Direction de la Nature et des Espaces verts / Directie Natuur en Groene
ruimten
Avenue Prince de Liège 7
5100 JAMBES

PROJECT '360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIE'

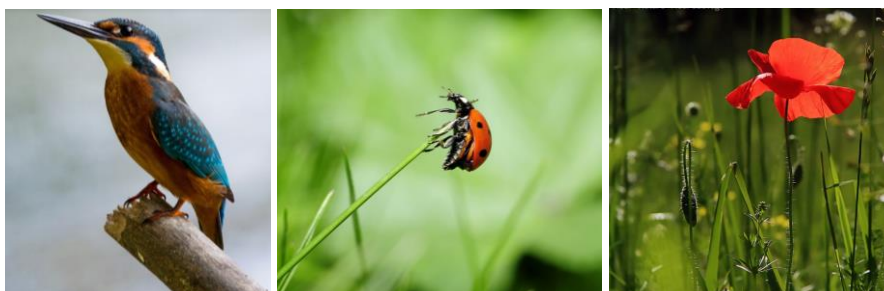
Milieueffectenrapport: Niet-technische samenvatting

REFERENTIE TOEGEWEEZEN AAN HET DOSSIER: C1425

31 MEI 2023

Contactpersoon:
Aymeric DEVAUX
Studiedirecteur
Tel.: +32 (0)2 738 78 73
a.devaux@stratec.eu

Inhoudsopgave

1. NIET-TECHNISCHE SAMENVATTING (NTS)	3
1.1. CONTEXT	3
1.2. BESCHRIJVING VAN DE METHODOLOGIE	3
1.3. DOELSTELLINGEN, INHOUD EN AANSLUITING MET ANDERE PLANNEN	3
1.3.1. INHOUD VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	3
1.3.2. VOORSTELLING EN DOELSTELLINGEN VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	4
1.3.3. METHODE VOOR DE OPMAAK VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	5
1.3.4. AANSLUITING MET ANDERE PLANNEN EN PROGRAMMA'S	5
1.4. OORSPRONKELIJKE TOESTAND VAN HET MILIEU EN UITDAGINGEN	6
1.4.1. TOESTAND VAN DE VERSCHILLENDE MILIEUTHEMA'S	6
1.4.1.a. Toestand van de ecosystemen	6
1.4.1.b. Toestand van de habitats van communautair belang	6
1.4.1.c. Toestand van de beschermde en bedreigde soorten	6
1.4.1.d. Toestand van de gewone soorten	7
1.4.1.e. Toestand van de klimaatfactoren	7
1.4.1.f. Toestand van de oppervlakte- en grondwaterlichamen	7
1.4.1.g. Bodemtoestand	8
1.4.1.h. Toestand van de lichtomstandigheden	8
1.4.2. ECOSYSTEEMDIENSTEN	9
1.4.3. FACTOREN DIE DE BIODIVERSITEIT ONDER DRUK ZETTEN	9
1.4.3.a. Directe en indirecte factoren	9
1.4.3.b. Maatschappelijke trends	9
1.4.3.c. Drukfactoren en oorzaken van erosie	10
1.4.4. HUIDIGE BELEIDSINSTRUMENTEN VOOR NATUURBEHOUD EN HERSTEL VAN DE BIODIVERSITEIT.	11
1.4.5. SAMENVATTING VAN DE MILIEU-UITDAGINGEN	11
1.5. MILIEUEFFECTENANALYSE VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	12
1.6. MILIEUEFFECTENANALYSE VAN HE 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIE-PROJECT INZAKE DE NATURA 2000-GEBIEDEN EN DE BESCHERMDE GEBIEDEN	18
1.7. BEOORDELING VAN DE ALTERNATIEVEN	19
1.7.1. NIET-UITVOERING VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	19
1.7.2. ALTERNATIEF MET EEN GEDETAILLEERDE KWANTIFICATIE VAN DE DOELSTELLINGEN EN EEN ACTIE-UITVOERINGSPLAN	19
1.8. MOTIVERING VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT	20
1.9. AANVULLENDE, CORRIGERENDE EN VERVOLGMAATREGELEN	20

1. NIET-TECHNISCHE SAMENVATTING (NTS)

1.1. Context

De voorbije decennia, is het belang van biodiversiteit voor de welvaart van de menselijke activiteiten duidelijk aangetoond: zowel vanuit economisch oogpunt via de vele diensten dat de natuur levert, als vanuit maatschappelijk oogpunt via het verband natuur/welzijn dat extra in het licht werd gesteld door de Covid-19-crisis. De huidige achteruitgang van de biodiversiteit door toedoen van de mens heeft dus rampzalige gevolgen op heel wat vlakken.

In zijn gewestelijke beleidsverklaring 2019-2024 verbindt de Waalse regering zich ertoe om voor Wallonië een '360° biodiversiteitsstrategie' uit te werken (hierna '360°BS'). Met dit plan wil de Waalse regering haar beleid op een lijn brengen met de bovenregionale ambities op het vlak van biodiversiteit, meer bepaald wat betreft de bescherming en het herstel van de ecosystemen.

Om binnen het Waals grondgebied tegen 2050 te komen tot een in stand gehouden en zelfs herstelde biodiversiteit, biedt het 360°BS-project een eerste reeks strategische richtsnoeren voor 2030. Dit document streeft ernaar om alle actoren te mobiliseren rond een gemeenschappelijke uitdaging, meer bepaald de instandhouding van de biodiversiteit. De hierin voorgestelde doelstellingen zijn transversale doelen zodat alle sectoren kunnen worden gemobiliseerd.

1.2. Beschrijving van de methodologie

Dit milieueffectenrapport (MER) identificeert, beschrijft en beoordeelt de milieueffecten van het 360°BS-project in Wallonië. Het eerste deel maakt een analyse van de oorspronkelijke toestand van het milieu. Deze stap bepaalt de verschillende milieuthema's die een impact zouden kunnen hebben op het 360°BS-project of die erdoor beïnvloed zouden kunnen worden. Ze biedt ook een overzicht van de verschillende factoren die de biodiversiteit momenteel onder druk zetten alsook van de hieraan gekoppelde maatschappelijke trends. Het tweede deel gaat op een kwalitatieve manier na hoe het 360°BS-project de oorspronkelijke toestand van het milieu positief en negatief beïnvloeden. Het derde deel legt zich toe op een analyse van twee alternatieven. Het eerste alternatief bestaat uit de niet-uitvoering van het 360°BS-project, en beoordeelt de relevantie en de ambitie van het project ten opzichte van de oorspronkelijke toestand van het milieu en de geïdentificeerde effecten. Het tweede alternatief onderzoekt een optimalisatie van een aantal aspecten van het 360°BS-project. Dit onderdeel wil ook aanvullende of corrigerende maatregelen in kaart brengen die de eerder aangetoonde negatieve effecten moeten tegengaan en/of eventuele negatieve resteffecten moeten compenseren. Het stelt ook vervolmaatregelen voor die een optimale uitvoering van het 360°BS-project moeten garanderen.

1.3. Doelstellingen, inhoud en aansluiting met andere plannen

1.3.1. INHOUD VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT

Het 360°BS-project is opgebouwd rond vijf pijlers die 14 strategische doelstellingen (SD) omvatten die op hun beurt zijn onderverdeeld in 34 operationele doelstellingen (OD).

Pijler 1: De biodiversiteit in stand houden en de populaties van de soorten en de aangetaste natuurlijke habitats herstellen De acties binnen deze pijler willen de Waalse beschermde gebieden ontwikkelen, in kaart brengen en uitbreiden, de impact van invasieve uitheemse soorten teniet doen of verminderen, de ecologische toestand van de waterlopen verbeteren en de habitatsgebonden ecosysteemdiensten bevorderen.

Pijler 2: De biodiversiteit in de ontwikkelingslogica's en de economische activiteiten integreren en een duurzaam gebruik van de biodiversiteit bevorderen Deze pijler beoogt een algemene verkleining van de ecologisch voetafdruk van de menselijke activiteiten en dan vooral binnen de bouwsector, de landbouw, het bosbeheer en de bedrijfssector. Er wordt nadruk gelegd op een betere integratie van de risico's en de schade voor de biodiversiteit stroomopwaarts de economische activiteiten, dus vanaf de ontwerpfase van plannen en projecten.

Pijler 3: De biodiversiteit valoriseren en alle maatschappelijke actoren mobiliseren met het oog op de bevordering ervan Via maatregelen gericht op bewustmaking en opleiding op verschillende niveaus van de maatschappij (onderwijs, beroepsopleidingen, het brede publiek), wil de derde pijler alle belanghebbende partijen mee betrekken in dit streven naar een betere inachtneming van de uitdagingen die verband houden met biodiversiteit. Het gaat hier dan voornamelijk over de actoren actief in de land- en bosbouw en de toeristische sector.

Pijler 4: Acties uitrollen op lokaal niveau en internationale uitstraling De vierde pijler van de 360°BS beoogt een coördinatie van de verschillende acties rond biodiversiteit tussen het lokale niveau enerzijds en de overige regionale en internationale niveaus anderzijds. Er wordt specifiek gefocust op de begeleiding van de gemeenten zodat deze de ambitieuze doelstellingen kunnen integreren die op regionaal en bovenregionaal niveau werden genomen.

Pijler 5: Kennis vergaren rond biodiversiteit en de activiteiten op het terrein omkaderen Deze pijler omvat enerzijds een wetgevend luik dat nagaat of het wettelijk kader voldoende is afgestemd op de projectdoelstellingen en toeziet op de naleving ervan; en anderzijds een luik dat inzet op meer doorgedreven onderzoek en verdere uitdieping van de kennis rond natuur en biodiversiteit via het delen van informatie.

1.3.2. VOORSTELLING EN DOELSTELLINGEN VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT

Met de invoering van de 360°BS, waarvan de opmaak voorzien is in artikelen D31 en D46 van het Waalse milieuwetboek, wil Wallonië zich aansluiten bij de bovenregionale doelstellingen en de verbintenissen nakomen die ze heeft genomen binnen het 'Mondiale biodiversiteitskader van Kunming-Montreal', de EU 'Biodiversiteitsstrategie voor 2030' en de nationale strategie 'Biodiversiteit 2020'.

Algemeen wil de 360°BS de achteruitgang van de Waalse biodiversiteit tegen 2030 een halt toeroepen en de ecosystemen op lange termijn herstellen en in stand houden op basis van een visie voor 2050. Zo stelt ze zich heel specifiek tot doel om een netwerk van beschermde gebieden aan te leggen dat in de lijn ligt van de EU-doelstellingen; invasieve soorten te bestrijden; biodiversiteit beter te integreren in het ruimtelijk orderingsbeleid; de verschillende actoren te sensibiliseren en opleiding te geven over de uitdagingen van biodiversiteit en ecosysteemdiensten; acties op internationale schaal aan te moedigen; en de wetenschappelijke kennis in dit vakgebied verder aan te scherpen.

Door de vele interacties tussen de biodiversiteit en de menselijke activiteiten, moeten alle actoren rond de tafel worden gebracht om de uitdagingen aan te gaan omtrent de instandhouding van de ecosystemen. Het is voor deze reden dat het 360°BS-project transversale maatregelen voorstelt voor

alle sectoren, en heel in het bijzonder voor de zeven hierna volgende sectoren die als prioritair werden bestempeld:

- ruimtelijke ordening en stedenbouw;
- landbouw en plattelandsontwikkeling;
- bosbouw;
- waterbeheer;
- ondernemingen;
- toerisme;
- voorlichting.

1.3.3. METHODE VOOR DE OPMAAK VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT

Na een parlementair debat in 2018, werden in de periode 2018-2019 een aantal 'Biodiversiteitsworkshops' gehouden om de belangrijkste uitdagingen met betrekking tot biodiversiteit in kaart te brengen. Iedere workshop behandelde een specifiek thema. Op die manier kreeg ook het brede publiek de mogelijkheid om aanbevelingen te formuleren. Deze aanbevelingen werden vervolgens geconsolideerd en gerangschikt naar belangrijkheid door een wetenschappelijk comité, bestaande uit een groep wetenschappers met uiteenlopende en transversale expertise op het vlak van biodiversiteit. Na de publicatie van een rapport in april 2019, werden deze aanbevelingen in oktober 2019 aan het Waalse parlement voorgelegd.

Het Waalse overheidsdepartement voor Natuur en Bos DNF kreeg vervolgens de opdracht om overleg op te zetten tussen de verschillende overheidsdiensten met het oog op de voorbereiding van de 360°BS. Aan dit overleg namen overheidsdiensten, vertegenwoordigers van verenigingen en externe experts deel. Er werden tussen maart en april 2021 thematische workshops georganiseerd om na te gaan welke acties moesten worden ondernomen. De volgende thema's kwamen hierin aan bod: de bedreigde habitats en soorten; waterlopen; biodiversiteit in de stad en de bebouwing; landbouw; bossen; bewustmaking, communicatie en opleiding; en dataverzameling van biologische en onderzoeksgegevens.

Het 360°BS-project is het resultaat van de analyse en de samenvatting van de werkzaamheden die in dit kader werden uitgevoerd.

1.3.4. AANSLUITING MET ANDERE PLANNEN EN PROGRAMMA'S

Tal van internationale, regionale en lokale plannen en programma's hebben een impact op de biodiversiteit en vertonen dus wisselwerkingen met het 360°BS-project, wat vooral het gevolg is van de transversaliteit ervan.

Het merendeel van de overige plannen en programma's lijken in de lijn te liggen van het 360°BS-project. Een aantal van de operationele doelstellingen van de 360°BS worden bovendien ook nagestreefd binnen een hele reeks andere plannen en programma's, waaronder: Het Nationaal Actieplan & Waals Reductieprogramma voor pesticiden, het Waals strategisch plan voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid, de strategie « Manger demain », het algemeen plan 'Wallonie cyclable 2030, en de Waalse Gewestelijke mobiliteitsstrategie.

Maar een aantal plannen en programma's omvatten ook elementen die in strijd kunnen zijn met de doelstellingen van het 360°BS-project. Deze hebben voornamelijk betrekking op ruimtelijke ordening en de aanleg van infrastructuur, onder meer voor mobiliteit en energie. Maar deze plannen en programma's

omvatten over het algemeen ook een luik met maatregelen om de biodiversiteit in stand te houden en hun impact op de biodiversiteit te verminderen, wat de integratie mogelijk maakt van het 360°BS-project en de doelstellingen ervan.

1.4. Oorspronkelijke toestand van het milieu en uitdagingen

1.4.1. TOESTAND VAN DE VERSCHILLENDE MILIEUTHEMA'S

1.4.1.a. TOESTAND VAN DE ECOSYSTEMEN

Een **ecosysteem** is een verzameling van levende wezens die leven in onderlinge relatie met elkaar en met hun omgeving. Er bestaat momenteel geen enkele indicator om te weten hoe het gesteld is met de gezondheid van het geheel aan Waalse ecosystemen. De bestaande indicatoren hebben altijd betrekking op een bepaald of enkele specifieke ecosystemen.

Voor de bosccosystemen, is de indicator over bladverlies, die abnormaal bladverlies van een boom nagaat, relatief stabiel gebleven voor de loofbossen. Maar deze indicator vertoont sinds kort een stijgende trend voor de naaldbossen, wat erop duidt dat deze bomen de afgelopen jaren meer onder stress zijn komen te staan.

Eutrofiërende stikstofhoudende verbindingen verrijken de ecosystemen met voedingsstoffen. Deze vorm van verontreiniging kan de evenwichtige werking van de ecosystemen verstoren en typische soorten doen verdwijnen. Dit onevenwicht doet zich vooral voor bij overschrijding van de **kritische depositiewaarde**, die anders is voor ieder ecosysteem en iedere verontreinigende stof. In 2015, vertoonde ongeveer 95% van de halfnatuurlijke open ecosystemen een overschrijding van de kritische eutrofiërende stikstofbelasting. Het overgrote deel van deze ecosystemen kan dus ongewenste effecten ondergaan van dit teveel aan voedingsstoffen in het milieu. Dit percentage bedroeg slechts 6% voor de bosccosystemen.

1.4.1.b. TOESTAND VAN DE HABITATS VAN COMMUNAUTAIR BELANG

De habitats van communautair belang zijn in de EU 'Habitat'-richtlijn opgenomen omdat ze op Europees niveau opmerkelijk of bedreigd zijn. Op Waals niveau biedt de analyse van de staat van instandhouding van iedere type habitat van communautaire belang beter inzicht in de toestand ervan. Deze analyse omvat aspecten die gekoppeld zijn aan de structuur, de functies, de verspreiding en de oppervlakte van iedere habitat, alsook de toekomstperspectieven ervan.

Ongeveer 93% van de habitats van communautair belang in de Atlantische biogeografische regio, die zich bevinden ten noorden van Samber en Maas, verkeren in een ongunstige staat van instandhouding. Dit percentage bedraagt zelfs 95% voor de habitats in de continentale regio die uitstrekt ten zuiden van Samber en Maas. Met dergelijke waarden is het momenteel onmogelijk om te voldoen aan de vereisten van de 'Habitat'-richtlijn die de lidstaten oplegt om de habitats in een gunstige staat van instandhouding te houden of te herstellen. Toch zijn er meerdere habitats die erop vooruit lijken te gaan, en dan vooral in de continentale regio.

1.4.1.c. TOESTAND VAN DE BESCHERMDE EN BEDREIGDE SOORTEN

Net zoals de habitats, worden ook een aantal soorten beschouwd als zijnde van communautair belang, zoals bepaald in de Europese 'Habitat'- en 'Vogel'-richtlijn. De staat van instandhouding van een soort omvat gegevens over de dynamiek van de populaties, het verspreidingsgebied, de oppervlakte van de

habitat die gunstig is voor de soort en de toekomstperspectieven. Respectievelijk 71 en 72% van de soorten van communautair belang in de Atlantische en continentale regio, verkeren in een ongunstige staat van instandhouding. Ook hier stellen we een trend vast die de positieve richting uitgaat, al blijkt de verbetering van de toestand meer uitgesproken in de continentale regio.

Op basis van de methode die door de Internationale koepelorganisatie voor natuurbehoud (IUCN) werd ontwikkeld, kan zelfs worden gesteld dat een aantal soorten in Wallonië bedreigd zijn. De bedreigde soorten zijn opgenomen in **regionale rode lijsten** die voor iedere beoordeelde biologische soort apart worden opgemaakt. Voor de groepen waarvoor een dergelijke lijst werd opgesteld, wordt 20 tot 25% ervan beschouwd als bedreigd, al varieert dit percentage tussen de biologische soorten. De vergelijking van opeenvolgende rode lijsten toont ook tegenstrijdige trends aan tussen groepen die, al naargelang het geval, de positieve of negatieve richting uitgaan. Deze tegenstrijdigheden duiden op veranderingen die zich voordoen binnen de populaties van soorten alsook op de beschikbaarheid van meer volledige gegevens.

1.4.1.d. TOESTAND VAN DE GEWONE SOORTEN

Naast de soorten die bescherming krijgen of bedreigd zijn, stellen we ook veranderingen vast in de aantallen van de soorten die onder de noemer 'gewoon' vallen.

De Waalse multisoortenindex die 81 gewone vogelsoorten omvat, toont aan dat de aantallen ervan tussen 1990 en 2021 met ongeveer 40% zijn afgenomen. Deze terugval is zeer uitgesproken voor de landbouwgebonden soorten die met 60% afnemen, en in mindere mate voor de bosgebonden soorten die een vermindering optekenen van 29%, en de soorten die noch specifiek bosgebonden, noch specifiek landbouwgebonden zijn en die met 33% achteruit gaan. De Europese indicator *Grassland Butterfly Indicator* toont bovendien aan dat het aantal soorten gewone of gespecialiseerde dagvlinders die voorkomen in omgevingen van het type 'open graslanden' tussen 1991 en 2018 met 25% zijn afgenomen, terwijl de aantallen van de bossoorten tijdens diezelfde periode stabiel zijn gebleven.

1.4.1.e. TOESTAND VAN DE KLIMAATFACTOREN

Uit de analyse van de klimaattrends in België blijkt dat de gemiddelde temperatuur in ons land tussen 1954 en 2019 iedere tien jaar met 0,3° C is toegenomen. De hoeveelheid neerslag in Wallonië is op hetzelfde peil gebleven, met uitzondering van de Gaumestreek waar die hoeveelheid iedere 10 jaar met gemiddeld 2 tot 3% is toegenomen.

Deze stijging van de gemiddelde waarden komt ook tot uiting in de extreme weersgebeurtenissen. In het meteorologisch weerstation van Ukkel is het aantal extreme regenbuien sinds 1981 toegenomen, en doen hittegolven zich vaker voor en worden ze steeds heviger. We gaan ervan uit dat deze trends, althans gedeeltelijk, ook zullen worden waargenomen in de processen die zich in Wallonië voltrekken.

1.4.1.f. TOESTAND VAN DE OPPERVLAKTE- EN GRONDWATERLICHAMEN

Een **waterlichaam** is een onderscheiden oppervlaktewater van aanzienlijke omvang, zoals een meer, een reservoir, een rivier, een stroom of een kanaal, een deel van een rivier, een stroom of een kanaal, overgangswater of een strook kustwater. Wallonië telt 352 waterlichamen en toestand ervan wordt op twee niveaus beoordeeld:

- de ecologisch toestand omvat alle hydromorfologische, fysisch-chemische en biologische aspecten van waterlopen. In 2018, vertoonden 14 waterlichamen een zeer goede ecologische toestand, 140 een goede toestand, 90 een matige toestand, 51 een ontoereikende toestand en 45 een slechte toestand; van 12 ervan was de toestand niet te bepalen.

- de chemische toestand, die wordt bepaald op basis van de aanwezigheid van bepaalde, specifieke scheikundige stoffen In 2018 telde Wallonië 239 waterlichamen in goede toestand en 113 in slechte toestand¹.

Het merendeel van de oppervlaktewaterlichamen waarvan de toestand als 'slecht' wordt bestempeld, bevinden zich ten noorden van Samber en Maas.

Een **grondwaterlichaam** bestaat uit een afzonderlijke watermassa in één of meer watervoerende lagen. Wallonië telt 34 grondwaterlichamen die op één na allemaal een goede ecologische kwaliteit vertonen. Maar 14 ervan, dus bijna de helft, vertonen een slechte chemische kwaliteit door de aanwezigheid van nitraten en/of pesticiden die vooral afkomstig zijn van de landbouw.

Deze waterlichamen in slechte staat bevinden zich hoofdzakelijk te noorden Samber en Maas.

1.4.1.g. BODEMTOESTAND

De bodem vormt de habitat van levende organismen waaronder micro-organismen, paddenstoelen, ongewervelden en gravende gewervelde dieren, en het substraat van de onderliggende natuurlijke of agrarische vegetatie. De bodem is dus essentieel voor de biodiversiteit.

Het Waalse grondgebied wordt gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan bodemtypes. Het bestaat voor het grootste deel uit landbouwgrond (51,6%), bosgrond (29,3%) en verharding (10,8% waaronder gebieden bestemd voor bebouwing, vervoersinfrastructuur, enz.). De rest van het Waalse grondgebied bestaat uit halfnatuurlijke omgevingen, vochtige gebieden en wateroppervlakken.

De verharde gebieden komen vooral voor ten noorden van en langs de as Samber en Maas, en omvatten de belangrijkste stedelijke gebieden in Wallonië. De bosgronden bevinden zich hoofdzakelijk ten zuiden van Samber en Maas. De landbouwgronden bevinden zich aan beide zijden van deze as, met voornamelijk teeltgronden ten noorden ervan en graslanden ten zuiden ervan.

Een aantal van de gebieden op het Waalse grondgebied vertonen kenmerken zoals topografie, hoogte en bodemtype die negatief zijn voor de ontwikkeling van productieactiviteiten. Deze niet-productieve gebieden die verspreid liggen over heel het gewest, vormen de bron van tal van ecosysteemdiensten² en huisvesten soorten en habitats van erfgoedbelang.

We stellen een trend vast die wijst op toenemende verharding van de bodem, wat voornamelijk ten koste gaat van landbouwgronden. Bovendien zijn er tal van factoren die de bodemkwaliteit onder druk zetten. Alles bodemtypes worden getroffen door verontreiniging en watererosie. De bodems in de landbouw- en bosomgevingen staan onder specifieke druk zoals bodemverdichting en -verarming door verlies van organisch materiaal.

1.4.1.h. TOESTAND VAN DE LICHTOMSTANDIGHEDEN

Lichtvervuiling is het verdwijnen van de duisternis die er 's nachts normaal moet zijn als gevolg van kunstmatige verlichting. Dit fenomeen doet zich voornamelijk voor in stedelijke omgevingen en langs autowegen waar de meeste openbare verlichting is terug te vinden. België, en dus ook Wallonië, staat in Europa bekend als een van de meeste lichtvervuilde gebieden.

¹ Bij de bepaling van deze chemische toestand worden de zogenaamde PBT's, dit zijn persistente, dus niet of nauwelijks afbreekbare chemische stoffen, buiten beschouwing gelaten.

² Meer bepaald regulering van erosie, van overstromingen en van de waterkwaliteit, alsook CO₂-opslag.

Door de duisternis te doen verdwijnen die er 's nachts normaal is, heeft lichtvervuiling zowel cultureel als biologisch gevolgen voor de mens. Maar deze vorm van vervuiling heeft vooral grote effecten voor de biodiversiteit. Door nachtelijke verlichting kunnen tal van soorten zich moeilijker oriënteren of is hun biologisch ritme verstoort, wat een impact heeft op hun manier van voeden.

1.4.2. ECOSYSTEEMDIENSTEN

De ecosysteemgoederen en -diensten (ESD) zijn alle bijdragen die de ecosystemen leveren aan het menselijk welzijn. Er worden drie types diensten onderscheiden, die elk nog eens worden opgesplitst in vier deelcategorieën:

- **Productiediensten of verstrekking:** verstrekking van voedsel, materialen, brandstof, water;
Bijvoorbeeld : land- en bosbouwproductie, visserij of jacht; drinkwatervoorziening;
- **Regulerende diensten:** bescherming tegen extreme klimaatgebeurtenissen, beheer van vervuiling, biologische processen, klimaatregulatie.
Voorbeelden: watersanering via de bodem en vegetatie, bescherming tegen overstromingen, koele zones door vegetatie;
- **Culturele diensten:** alles wat te maken heeft met het dagelijks leven, recreatie, ervaringen, kennis, inspiratie en waarden.
Voorbeelden: toerisme, onder meer recreatie gekoppeld aan aquatische en bosomgevingen; welbevinden dat wordt ervaren in natuuromgevingen.

In Wallonië dragen de bosomgevingen bij tot drie types ESD. De gebieden bestemd voor landbouwproductie dragen hoofdzakelijk bij tot de ESD 'verstrekking'. De sterk verharde terreinen leveren maar weinig ESD.

1.4.3. FACTOREN DIE DE BIODIVERSITEIT ONDER DRUK ZETTEN

De factoren die de biodiversiteit onder druk zetten, kunnen zowel direct als indirect zijn. Ze kunnen de natuur op meerdere manieren onder druk zetten en zijn een uiting van meer algemene maatschappelijke trends die in Wallonië worden waargenomen.

1.4.3.a. DIRECTE EN INDIRECTE FACTOREN

Het Intergouvernementeel Platform voor Biodiversiteit en Ecosysteemdiensten IPBES heeft vijf belangrijke drukfactoren geïdentificeerd die de achteruitgang van de biodiversiteit direct of indirect mee in de hand werken. Onderstaande tabel biedt een overzicht van deze factoren.

Tabel1: Overzicht van de factoren die de biodiversiteit direct of indirect wijzigen (Bron: IPBES, 2018)

Directe factoren	Indirecte factoren
Vernietiging van de habitats	Institutioneel
Overexploitatie van de natuurlijke hulpbronnen	Demografisch
Klimaatverandering	Wetenschappelijk en technologisch
Verontreiniging	Economisch
Invasieve uitheemse soorten (IAS)	Cultureel en religieus

1.4.3.b. MAATSCHAPPELIJKE TRENDS

Er zijn meerdere maatschappelijke trends die de Waalse biodiversiteit aanzienlijk beïnvloeden.

De ontwikkeling van een meer intensief landbouwmodel heeft een aantal veranderingen meegebracht in de landbouwpraktijken, waaronder de mechanisering van de methodes en een schaalvergroting van de landbouwbedrijven. Dit heeft onder meer geleid tot een simplificatie van het landschap en sterke afhankelijkheid van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest. Maar er zijn ook een aantal maatschappelijke trends die een positief effect hebben op de biodiversiteit, zoals de verschillende regelingen rond de **bescherming van natuurgebieden** en de ontwikkeling van **alternatieve landbouwpraktijken** waaronder biologische landbouw, agromilieuklimaatmaatregelen en agro-ecologie.

Op het vlak van ruimtelijke ordening, hebben de hiermee gepaard gaande **verstedelijking** en de **verharding van de bodem** geleid tot de ontwikkeling van heel wat inrichtingen en infrastructuur. Deze trend wordt nog versterkt door de **bevolkingstoename**. Wat de menselijke activiteiten betreft, dragen de **globalisering** en de **intensivering van de handelsbetrekkingen** bij tot een ontwikkeling van invasieve uitheemse soorten (IAS). Hierdoor wordt de impact op de biodiversiteit ook 'geëxporteerd' naar gebieden buiten de gewestgrenzen. Meer algemeen hebben de **huidige productiemethodes en consumptiepatronen** ernstige gevolgen voor de biodiversiteit, meer bepaald door de huidige ontginningslogica en een lineair productiemodel die een **overexploitatie van de natuurlijke hulpbronnen** kunnen veroorzaken.

De **klimaatverandering** die het gevolg is van de uitstoot van broeikasgassen (BKG), brengt tal van wijzigingen mee voor de habitats en de leefomstandigheden van verschillende ecosystemen.

1.4.3.c. DRUKFACTOREN EN OORZAKEN VAN EROSIE

De vernietiging van habitats en soorten is het gevolg van verstedelijking en de ontwikkeling van infrastructuur voor vervoer, energie, toerisme, ... die bijdragen tot de versnippering van het grondgebied en een verlies aan ecologische continuïteit. In de landbouw- en bosomgevingen ontstaat een simplificatie van het landschap met bijhorend verlies aan diversiteit als gevolg van intensievere landbouwpraktijken en bodemverdichting veroorzaakt door mechanisering. Wilde hoefdieren, waaronder everzwijnen, herten en reeën dragen bij aan de achteruitgang van de habitats en de vernietiging van bosecosystemen.

In het Waalse gewest komt dezer overexploitatie ook tot uiting in het bosbouwbeheer en het kwantitatief beheer van de grondwaterlichamen. Drie ervan vertoonden bij de laatste stand van zaken een kwantitatief risico wegens de aanzienlijke hoeveelheden water die door de winningsindustrie worden onttrokken.

De klimaatverandering veroorzaakt wijzigingen in het verspreidingsgebied van de soorten, waarbij bepaalde soorten erop vooruitgaan ten nadele van andere soorten; alsook fysiologische veranderingen die bijvoorbeeld een impact hebben op de productie van nectar, en fenologische verschuivingen, zoals bloeiperiodes later op het jaar en langere groeiperiodes van planten. Ook de ontregeling van de waterkringloop brengt problemen door een verminderde beschikbaarheid van de habitats, moeilijker overschrijdbare hindernissen, en slechtere waterkwaliteit. In bossen stellen we tegenstrijdige effecten vast tussen de bevordering van de plantengroei, de kwetsbaarheid van bomen ten opzichte van extreme weersgebeurtenissen en de ontwikkeling van ongedierte en ziekteverwekkers.

De biodiversiteit wordt ook getroffen door een heel reeks vormen van verontreiniging. Het grootschalig gebruik van kunstmest in de landbouw leidt tot vermessing van de waterlopen en de bodem. Daarbij komt nog het gebruik van de pesticiden en andere gewasbestrijdingsmiddelen die niet alleen worden gebruikt in de intensieve landbouw maar ook door sommige particulieren. De ecosystemen ondergaan

ook de impact van zure regen. En dan zijn er nog andere, minder voorkomende vormen van vervuiling, zoals de zogenaamde 'opkomende verontreinigende stoffen' (medicijnresten, microplastics en hormoonontregelende stoffen), lichtvervuiling en geluidsoverlast.

Handelsbetrekkingen en de internationale migratie van de soorten hebben in Wallonië geleid tot de verspreiding van invasieve uitheemse soorten. De IAS werden door de mens geïntroduceerd en palmen het grondgebied in door gebrek aan natuurlijke rovers en verspreiding die in de hand wordt gewerkt door een doeltreffend verspreidingsproces of een aanzienlijk voortplantingssucces. De meest voorkomende IAS op het Waalse grondgebied houden zich vooral op in de vochtige gebieden en de rivieren.

1.4.4. HUIDIGE BELEIDSINSTRUMENTEN VOOR NATUURBEHOUD EN HERSTEL VAN DE BIODIVERSITEIT.

Op mondiaal, Europees en Belgische niveau zijn er tal van documenten en verbintenissen die een rol spelen bij het behoud en het herstel van de biodiversiteit. Een aantal ervan, zoals het Biodiversiteitsverdrag van 1992 of het Akkoord van Kunming-Montréal van 2022, omvatten expliciet doelstellingen die gericht zijn op de instandhouding van de biodiversiteit. Andere verbintenissen leggen meer specifiek de focus op het klimaat, zoals het Kyoto-Protocol van 1997 en het Klimaatakkoord van Parijs van 2016. Deze tweede categorie van akkoorden zijn ook relevant binnen de context van de bescherming van de biodiversiteit vermits de klimaatverandering een factor is die een hele reeks natuurlijke habitats en soorten onder druk zet.

Ook op niveau van het Waals gewest zijn er tal van rechtsinstrumenten op het vlak van biodiversiteit, met een grote verscheidenheid aan benaderingen en actieprogramma's. Wat de bescherming van de biodiversiteit in Wallonië betreft, speelt de Wet op het natuurbehoud van 12 juli 1973 een hoofdrol. Deze wet definieert het statuut van de natuurreservaten, legt de regels vast voor de bescherming van de dieren- en plantensoorten en bepaalt eveneens de criteria voor het verlenen van subsidies voor natuur bevorderende inrichtingen in plattelandsgebieden. Andere teksten die direct verband houden met biodiversiteit zorgen mee voor een versterking van de het wettelijk kader rond natuurbehoud. Daarnaast zijn er nog een aantal instrumenten die direct gekoppeld zijn aan het leefmilieu, onder meer door bepaling van uitstootnormen van bepaalde verontreinigende stoffen, of door omkadering van praktijken of de uitvoering van projecten die een impact kunnen hebben op het milieu.

Het arsenaal aan Waalse rechtsmiddelen lijkt goed ontwikkeld om het hoofd te bieden aan de verschillende factoren die de biodiversiteit onder druk zetten. Toch zijn er een aantal beperkingen. Een aanzienlijk aantal rechtsinstrumenten vertonen een complexe verwevenheid en sommige ervan missen doeltreffendheid door gebrek aan middelen om ze ook effectief te doen naleven. Bovendien zijn er een aantal diffuse drukfactoren, waaronder de uitstoot van BKG, die moeilijk in regionale wetgeving kunnen worden gevat. Daarnaast zijn er een aantal grensoverschrijdende aspecten waarop Wallonië geen greep heeft. Er bestaan wel milieunormen, maar die zijn vaak louter gericht op de bescherming van de mens, zonder expliciete verwijzing naar de milieueisen van de soorten en de biotopen.

1.4.5. SAMENVATTING VAN DE MILIEU-UITDAGINGEN

Onderstaande tabel biedt een samenvatting van de milieuitdagingen en geeft voor de verschillende leefmilieus een beknopte uiteenzetting van de trends van de biologische indicatoren alsook van de drukfactoren die deze omgevingen beïnvloeden.

Tabel 2: Samenvatting van de milieu-uitdagingen

Type omgeving	Trend van de biologische indicatoren	Belangrijkste drukfactoren
Landbouwomgevingen	Er bestaat geen relevante indicator met betrekking tot de algemene biologische toestand van de landbouwecosystemen, maar de trend is negatief voor de populaties van de gewone vogelsoorten en de vlinders in open omgevingen. Heel wat van de landbouwgebonden soorten die op de regionale rode lijsten staan, worden bedreigd.	Verontreiniging, bodemverdichting, te weinig organische materiaal, watererosie, simplificatie van het landschap, klimaatverandering, verharding.
Bosomgevingen	We stellen positieve of stabiele trends vast voor bepaalde biologische indicatoren - meer bepaald die van een aantal soorten op de rode lijsten en de populaties van vlindersoorten in bosomgevingen - maar het grootste deel van de habitats van communautair belang verkeren in een ongunstige staat van instandhouding.	Verdichting, vermessing en verzuring van de bodem, sterke aanwezigheid van wilde hoefdieren, klimaatverandering, ongedierte en ziekteverwekkers, bosbouwpraktijken en toeristische gebruiken.
Halfnatuurlijke open gebieden (heidevelden, venen, natuurlijk grasland)	Weinig ecosystemen vertonen een aanzienlijk verzuringsniveau, maar een groot aandeel ervan vertoont wel een kritisch vermestingsniveau door stikstofdepositie. De populaties van een aantal emblematische soorten van venen en heidevelden zijn toegenomen als gevolg van ecologische herstelprojecten.	Verzuring en verharding van de bodem, versnippering van het grondgebied, en verlies aan ecologische continuïteit.
Verstedelijkte omgevingen	De verhardingstrend lijkt af te nemen. Er wordt een negatieve trend waargenomen met betrekking tot de gewone vogelsoorten (alle soorten samen, en niet-landbouw en niet-bosgebonden soorten), maar deze zet zich minder snel door in vergelijking met de overige types leefmilieu.	Ondoorlaatbaarheid van de bodem en lokale bodemvervuiling, lichtvervuiling.
Aquatische omgevingen	De chemische en ecologische toestand van de oppervlaktewaterlichamen verschilt al naargelang de regio: deze is over het algemeen goed ten zuiden van Samber en Maas, maar slechter ten noorden ervan. De staat van instandhouding van de aquatische habitats van communautair belang is over het algemeen ongunstig, ook al vertonen een aantal soorten uit de rode lijsten een verbetering van hun statuut.	Vermesting van de waterlopen, hydromorfologische achteruitgang, chemische vervuiling (pesticiden, micropolluenten), droogte.
Transversale effecten	De beschikbare biologische indicatoren laten niet toe om de transversale effecten volledig in kaart te brengen.	IAS, opkomende verontreinigende stoffen, effecten buiten het grondgebied, algemene klimaatverandering

1.5. Milieueffectenanalyse van het 360° Biodiversiteitsstrategieproject

Om de milieu- en de sociaal-economische effecten van het 360°BS-project te kunnen beoordelen, hebben we voor iedere operationele doelstelling (OD) een analysefiche opgemaakt, met vermelding van: de context en de uitdagingen van de OD; de effectbeoordeling met de opportuniteiten en/of de beperkende factoren van de door de OD geplande acties; en de aanvullende, corrigerende en vervolmaatregelen.

Deze fiches bieden niet enkel een analyse van de effecten van het plan ten opzichte van de vooropgestelde doelstellingen, maar ook van de indirecte effecten ervan. De gevolgen die worden onderzocht zijn de mogelijke positieve of negatieve effecten; de directe, indirecte of gecumuleerde effecten; de korte-, middellange of langetermijneffecten; blijvende of tijdelijke effecten. De mate van

detail die voor de verschillende milieu- en sociaal-economische domeinen wordt weerhouden, is afhankelijk van de uitdagingen die werden geïdentificeerd in de analyse van de oorspronkelijk toestand.

Omwille van de beknoptheid, behandelen we de inhoud van deze fiches niet in deze NTS, maar u kunt ze wel nalezen in de integrale versie van het MER (de analysefiches vindt u terug in hoofdstuk 4).

De eerste onderstaande tabel omvat de operationele doelstellingen (OD) van het 360°BS-project en de omschrijvingen ervan; de nummers verwijzen naar de hiermee overeenstemmende analysefiche. De tweede tabel biedt een samenvatting van de effectbeoordeling van het 360°BS-project, en dit voor ieder aspect van de bestudeerde omgeving, waarbij de symbolen de impact weergeven van de doelstelling: positief (++, +), neutraal (0) of negatief (-, --).

Tabel 3: Nummer en omschrijving van de operationele doelstellingen en verwijzing naar het nummer van de analysefiches van het MER

Nr. OD	Omschrijving van de operationele doelstelling	Nr. van de fiche in de integrale versie van het MER
Pijler 1 - De biodiversiteit in stand houden en de populaties van de soorten en de aangetaste natuurlijke habitats herstellen		
1.1.1	Het regionaal netwerk met strikt beschermde gebieden uitbreiden zodat deze tegen 2030 5% van het grondgebied beslaan	1
1.1.2	De staat van instandhouding verbeteren van minstens 30% van de bedreigde habitats en soorten tegen 2030	2
1.1.3	De impact van de invasieve uitheemse soorten voorkomen en beperken	3
1.2.1	Het ecologisch netwerk identificeren en in stand houden door erop toe te zien dat de hieraan gekoppelde ecosysteemdiensten worden gevaloriseerd	4
1.2.2	De ecologische toestand van de waterlopen in stand houden en herstellen	5
1.2.3	De verbindingen tussen de habitats en de soorten herstellen, meer bepaald via landschapselementen	6
1.2.4	De habitats en de hieraan gekoppelde ecosysteemdiensten in stand houden	7
Pijler 2 - De biodiversiteit in de ontwikkelingslogica's en de economische activiteiten integreren en een duurzaam gebruik van de biodiversiteit bevorderen		
2.1.1	De kwaliteit verbeteren van de effectbeoordelingen inzake biodiversiteit	8
2.1.2	Erop toezien dat er geen nettoverlies optreedt bij de ontwikkeling van plannen en projecten door toepassing van het principe voorkomen-vermijden-compenseren	9
2.2.1	Circulaire stedenbouw bevorderen	10
2.2.2	Circulaire economie bevorderen	11
2.2.3	Zachte mobiliteit met sobere infrastructuur bevorderen	12
2.2.4	Duurzame voeding en consumptie bevorderen	13
2.3.1	Stedelijke groene en blauwe netwerken ontwikkelen	14
2.3.2	Het onthaal van fauna en flora in bebouwing bevorderen	15
2.3.3	Het onthaalpotentieel voor biodiversiteit in de groene openbare en private ruimten ontwikkelen	16
2.4.1	Het onthaalpotentieel van biodiversiteit binnen de landbouwgebieden versterken	17
2.4.2	Een landbouwvorm ontwikkelen die gebaseerd is op de werking van de ecosystemen en het gebruik van chemische inputs tot een minimum beperkt	18

2.4.3	Het beheer van natuurgebieden door de landbouw ondersteunen	19
2.5.1	Het onthaalpotentieel van biodiversiteit in de Waalse bossen versterken	20
2.5.2	Een vorm van bosbeheer ondersteunen dat het bosecosysteem in stand houdt en gebaseerd is op de werking ervan	21
2.6.1	De instandhouding en het herstel van de biodiversiteit door en binnen ondernemingen bevorderen	22
Pijler 3 - De biodiversiteit valoriseren en alle maatschappelijke actoren mobiliseren met het oog op de bevordering ervan		
3.1.1	De natuurgebieden opwaarderen via een gestructureerd onthaalbeleid	23
3.1.2	Natuur promoten als basis voor toerisme	24
3.2.1	De integratie van educatieve initiatieven rond biodiversiteit versterken in alle takken van het onderwijs	25
3.2.2	De uitdagingen gekoppeld aan biodiversiteit integreren in de beroepsopleidingen	26
3.2.3	De verschillende maatschappelijke actoren betrekken en mobiliseren	27
Pijler 4 - Acties uitrollen op lokaal niveau en internationale uitstraling		
4.1.1	De lokale overheden aanzetten om biodiversiteit bevorderende acties op te zetten	28
4.2	Bijdragen aan de ontwikkeling van de biodiversiteit op internationaal niveau	29
Pijler 5 - Kennis vergaren rond biodiversiteit en de activiteiten op het terrein omkaderen		
5.1.1	De wetgeving aanpassen aan de huidige uitdagingen ten aanzien van de instandhouding van de biodiversiteit	30
5.1.2	De doeltreffendheid verhogen van de wetgeving ter bescherming van de biodiversiteit	31
5.2.1	Het dataverzamelingsproces van biologische gegevens verbeteren	32
5.2.2	De biologische data en kennis verspreiden	33
5.2.3	De beoordeling van de toestand van de biodiversiteit in Wallonië verbeteren	34
5.2.4	Het onderzoek op het gebied van biodiversiteit structureren en versterken	35

Tabel 4: Samenvatting van de milieueffecten

Nr. OD	Biologische diversiteit, fauna en flora					Sociaal-economische toestand							Toestand van het leefmilieu						Ecosysteemdiensten				
	Landbouwomgevingen	Bosomgevingen	Halfnatuurlijke open omgevingen	Verstedelijkte omgevingen	Aquatische omgevingen	Bevolking en gezondheid	Klimaat	Landbouw	Bosbouw	Toerisme	Overige economische activiteiten	Overheid	Toestand van de oppervlaktewaterlichamen	Bodemtoestand	Lichtomstandigheden	Materiële goederen, bouwkundig, archeologisch en cultureel erfgoed	Landschap	Grensoverschrijdende effecten					
Pijler 1 - De biodiversiteit in stand houden en de populaties van de soorten en de aangetaste natuurlijke habitats herstellen																							
1.1.1	+	+	+	0	+	+	+	A	+	A	+	+	+	-	+	+	0	0	+	0	+	0	
1.1.2	+	+	+	+	+	+	+	A	+	A	+	A	+	0	-	+	+	+	0	+	0	+	
1.1.3	+	+	+	+	++	+	-	0	+	+	+	+	+	-	+	+	+	0	0	+	++	++	
1.2.1	+	+	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	-	+	0	0	0	0	+	0	+	+	
1.2.2	0	+	+	0	++	++	++	+	A	0	+	-	+	+	++	0	0	0	+	++	++	++	
1.2.3	+	-	+	+	+	+	+	0	+	0	+	+	-	+	+	+	++	0	+	0	+	+	
1.2.4	+	+	+	+	+	+	0	A	+	0	0	A	+	A	+	0	0	0	0	+	0	++	
Pijler 2 - De biodiversiteit in de ontwikkelingslogica's en de economische activiteiten integreren en een duurzaam gebruik van de biodiversiteit bevorderen																							
2.1.1	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	-	+	+	+	+	+	+	0	+	+	
2.1.2	+	-	+	-	+	+	+	0	0	0	0	0	-	+	-	+	0	0	0	0	0	+	-
2.2.1	0	0	0	+	-	0	+	+	+	+	0	0	+	0	0	0	0	0	+	-	0	+	-
2.2.2	+	+	+	+	+	0	++	0	+	0	+	-	0	+	+	0	0	0	0	++	0	0	
2.2.3	+	-	+	-	+	-	+	-	+	++	0	0	+	+	+	0	0	0	+	0	++	+	0
2.2.4	++	0	0	0	+	+	+	+	+	-	0	0	0	0	+	+	0	0	+	+	+	+	0

Nr. OD	Biologische diversiteit, fauna en flora					Sociaal-economische toestand							Toestand van het leefmilieu						Ecosysteemdiensten		
	Landbouwomgevingen	Bosomgevingen	Halfnatuurlijke open omgevingen	Verstedelijkte omgevingen	Aquatische omgevingen	Bevolking en gezondheid	Klimaat	Landbouw	Bosbouw	Toerisme	Overige economische activiteiten	Overheid	Toestand van de oppervlaktewaterlichamen	Bodemtoestand	Lichtomstandigheden	Materiële goederen, bouwkundig, archeologisch en cultureel erfgoed	Landschap	Grensoverschrijdende effecten			
2.3.1	0	0	0	++	0	++	+	0	0	+	0	-	+	0	0	0	0	+	0	++	0
2.3.2	0	0	0	++	0	+	+	0	0	+	+	-	+	0	0	0	0	0	0	+	0
2.3.3	0	0	0	++	0	++	+	0	0	+	+	-		0	0	+	0	0	0	++	0
2.4.1	+	0	0	0	0	+	+	0	0	0	0	-	+	+	+	0	+	+	0	+	
2.4.2	+	0	0	0	+	+	+	+	0	0	0	-		+	+	0	0	+	0	++	
2.4.3	+	0	+	0	+	0	+	+	0	+	0	0		0	0	0	0	+	0	+	
2.5.1	0	++	0	0	0	+	+	0	+	A	+	0	-	0	+	0	0	+	0	++	-
2.5.2	0	++	0	0	+	0	+	0	+	A	+	0	-	+	+	0	0	+	0	++	-
2.6.1	+	0	0	++	0	+	+	0	0	0	0	+	0	+	+	0	0	+	0	+	0
Pijler 3 - De biodiversiteit valoriseren en alle maatschappelijke actoren mobiliseren met het oog op de bevordering ervan																					
3.1.1	+	+	+	+	+	++	0	+	0	++	+	+	+	+	+	+	+	+	+	++	0
3.1.2	0	+	+	+	+	+	0	0	0	+	-	0	0	+	+	+	+	+	0	+	
3.2.1	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+	0	+	0	+	

Nr. OD	Biologische diversiteit, fauna en flora					Sociaal-economische toestand							Toestand van het leefmilieu					Ecosysteemdiensten					
	Landbouwomgevingen	Bosomgevingen	Halfnatuurlijke open omgevingen	Verstedelijkte omgevingen	Aquatische omgevingen	Bevolking en gezondheid	Klimaat	Landbouw	Bosbouw	Toerisme	Overige economische activiteiten	Overheid	Toestand van de oppervlaktewaterlichamen	Bodemtoestand	Lichtomstandigheden	Materiële goederen, bouwkundig, archeologisch en cultureel erfgoed	Landschap		Grensoverschrijdende effecten				
3.2.2	+	+	+	+	+	0	0	+	+	+	+	0	0	+	+	0	+	0	0				
3.2.3	+	+	+	+	+	0	0	0	0	+	0	+	-	+	+	+	0	+	0	+			
Pijler 4 - Acties uitrollen op lokaal niveau en internationale uitstraling																							
4.1.1	+	+	+	+	+	+	+	0	+	0	+	+	+	+	-	+	+	+	0	+	+	+	-
4.2	+	+	+	+	+	0	+	0	+	0	+	0	+	+	+	+	0	+	+	+			
Pijler 5 - Kennis vergaren rond biodiversiteit en de activiteiten op het terrein omkaderen																							
5.1.1	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+	0	+	+	+	0			
5.1.2	+	+	+	+	+	0	+	0	0	0	0	-	+	+	+	0	0	+	+	+			
5.2.1	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+	0	0	0	0				
5.2.2	+	+	+	+	+	0	0	0	0	0	0	0	+	+	+	0	+	+	0				
5.2.3	+	+	+	+	+	0	+	0	0	0	0	-	+	+	+	0	+	0	+				
5.2.4	+	+	+	+	+	0	+	0	0	0	+	0	+	+	+	0	+	+	+				

Legende:

Impact	-	Negatief	0	Neutraal	+	Positief	++	Zeer positief	
	A	Negatieve gevolgen waarvoor de strategie al oplossingen biedt							

De evaluatie toont aan dat de effecten grotendeel positief uitdraaien voor de biologische diversiteit, de fauna en de flora, de menselijke gezondheid, de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater en de bodem, de strijd tegen klimaatverandering en de instandhouding van het landschap.

Wat de ecosystemendiensten betreft, die expliciet het voorwerp uitmaken van een aantal operationele doelstellingen, beoogt het 360°BS-project de bevordering van de multifunctionaliteit van de leefmilieus. Zo kan worden voorkomen dat de ecosystemen vooral gericht zijn op de levering van productiediensten en kan in plaats daarvan worden ingezet op een hele reeks aan ecosystemendiensten.

Een aantal sociaal-economische thema's die onder meer betrekking hebben op ondernemingen, landbouw, bosbouw en toerisme, vertonen tegenstrijdige gevolgen met mogelijk negatieve effecten. Dit kan worden verklaard door de ambities om deze sectoren aan te moedigen en te ondersteunen om de overstap te maken naar meer biodiversiteit bevorderende praktijken. De effectbeoordeling geeft ook aan dat het 360°BS-project serieuze inspanning zal vereisen van de overheid die aanzienlijke financiële en menselijke middelen zal moeten inzetten voor de uitvoering ervan. Tal van negatieve effecten kunnen nochtans uitgroeien tot opportuniteiten, meer bepaald op het vlak van tewerkstelling en veerkracht en duurzaamheid van de activiteiten, en dan vooral in de land- en bosbouw, en het toerisme.

Deze samenvattende tabel wordt nader toegelicht in punt 4.1 van dit MER.

1.6. Milieueffectenanalyse van het 360° Biodiversiteitsstrategie-project inzake de Natura 2000-gebieden en de beschermde gebieden

Het **Natura 2000-netwerk** dat werd vastgesteld in het kader van de EU 'Habitat'- en 'Vogel'-richtlijnen, vormt het grootste netwerk van beschermde gebieden voor de biodiversiteit. In Wallonië telt dit netwerk 240 sites waarvoor een aanduidingsbesluit werd goedgekeurd.

De **passende effectbeoordeling** voor de Natura 2000-gebieden moet garanderen dat het 360°BS-project geen tegenstrijdigheden vertoont ten opzichte van de doelstellingen van het netwerk zoals bepaald in de 'Habitat'-richtlijn - het behoud en het herstel van de soorten en habitats van communautair belang in een gunstige staat van instandhouding - noch ten opzichte van de instandhoudingsdoelstellingen die zijn vastgelegd in het Besluit van de Waalse regering van 1 december 2016.

De analyse van de operationele doelstellingen van het 360°BS-project geeft aan dat de verwachte netto impact van de maatregelen rond biodiversiteit grotendeels positief zijn, of het nu gaat om een algemeen en diffuus voordeel (bewustmaking of communicatie), dan wel om een meer specifiek voordeel. Er zijn weinig acties die expliciet focussen op het Natura 2000-netwerk, maar er zijn wel meerdere acties en strategische en operationele doelstellingen die een positieve impact zouden kunnen hebben op het Waalse Natura 2000-netwerk en zouden kunnen bijdragen bij het bereiken van de hieraan gekoppelde doelstellingen op het vlak van behoud van de habitats en de soorten van communautair belang binnen de Waalse biogeografische regio's. Het betreft hier meer bepaald de maatregelen die gericht zijn op een uitbreiding van de oppervlakte aan beschermde gebieden, de verbetering van de staat van instandhouding van de bedreigde habitats en soorten tegen 2030, de instandhouding en het herstel van de ecologisch toestand van waterlopen, ondersteuning van het beheer van natuurlijke gebieden door de landbouw, verbetering van het dataverzamelingsproces van biologische gegevens, het voorkomen en beperken van de impact van de invasieve uitheemse soorten, alsook maatregelen die de integratie van de biodiversiteit moeten versterken binnen de domeinen stedenbouw, landbouw en bosbouw. Al

deze maatregelen blijken overeen te stemmen met doelstellingen die door het Natura 2000-netwerk worden nagestreefd.

De infrastructuur die noodzakelijk is voor de valorisatie van de zachte mobiliteit en de toeristische activiteiten die gelinkt zijn aan het natuurlijk erfgoed, kunnen echter de vernietiging meebrengen van de habitats of bepaalde individuen van de fauna of flora van communautair belang, of schade toebrengen aan bepaalde verstoringsgevoelige soorten. De passende effectbeoordeling moet nagaan of een project geen aanzienlijke negatieve impact heeft op de beschermde habitats en soorten van een Natura 2000-gebied. In deze context, lijkt een passende effectbeoordeling voor de Natura 2000-gebieden een belangrijk instrument om er zeker van te zijn dat bij de opmaak en uitvoering van ieder individueel project ook effectief rekening wordt gehouden met de effecten ervan op het Natura 2000-netwerk. Indien dit aspect ook daadwerkelijk in acht wordt genomen, dan kunnen we ervan uitgaan dat het project geen aanzienlijke negatieve impact zal hebben, noch op de habitats en de soorten van communautair belang, noch op de samenhang van het Natura 2000-netwerk, noch op de instandhoudingsdoelstellingen.

1.7. Beoordeling van de alternatieven

1.7.1. NIET-UITVOERING VAN HET 360° BIODIVERSITEITSSTRATEGIEPROJECT

Uit de trendanalyse van de verschillende bestudeerde biologische indicatoren blijkt dat de meer gespecialiseerde soorten al decennialang erop achteruitgaan. De aantallen van generalistische soorten, de zuiderse soorten en de IAS daarentegen nemen over het algemeen toe, al komen ze minder voor. De voorspellende klimaatmodellen gaan ervan uit dat de gemiddelde temperatuur tegen 2100 met 1 tot 5° C zal stijgen en dat extreme weersgebeurtenissen zich vaker zullen voordoen en steeds intenser worden. Deze wijzigingen kunnen ook gevolgen hebben voor de levering van ecosysteemdiensten en de menselijke gezondheid.

Indien het 360°BS-project niet wordt uitgevoerd, kunnen we er dus van uitgaan dat de huidige trends zich zullen doorzetten in de toekomst; dat een algemene achteruitgang van de biodiversiteit, met uitzondering van een aantal soorten, wordt bevestigd; en dat ook de leefomgeving steeds meer wordt aangetast met alle gevolgen van dien voor de mens. Er worden al vele jaren verbintenissen aangegaan en acties uitgevoerd, maar tot nu toe zijn die er niet in geslaagd om de algemene toestand van het milieu te herstellen.

1.7.2. ALTERNATIEF MET EEN GEDETAILLEERDE KWANTIFICATIE VAN DE DOELSTELLINGEN EN EEN ACTIE-UITVOERINGSPLAN

Het 360°BS-project omvat in zijn huidige versie geen gedetailleerde kwantificatie van de doelstellingen, noch een actie-uitvoeringsplan. De analyse van de operationele projectdoelstellingen die we hebben gemaakt, blijft dus louter kwalitatief en stelt ons niet in staat om de intensiteit de beoordelen van de effecten die het project zou kunnen veroorzaken.

Een alternatief dat deze aspecten wél zou omvatten, zou een meer praktische kijk kunnen bieden op het project en de belanghebbende partijen duidelijke informatie geven over het werkelijke ambitieniveau van de 360°BS en de middelen die zullen moeten worden ingezet om de doelstellingen ervan te bereiken.

1.8. Motivering van het 360° Biodiversiteitsstrategieproject

De 360° Biodiversiteitsstrategie is het eerste sectoraal programma dat een specifiek actieprogramma beoogt voor de bescherming van de natuur zoals voorzien in de artikels D31 en D46 van het Waalse milieuwetboek.

Da analyse heeft aangetoond dat de effecten grotendeels positief uitdraaien voor tal van milieuthema's, en dan vooral voor de biologische diversiteit, de fauna en de flora, de menselijke gezondheid, de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater en de bodem, de strijd tegen klimaatverandering en de instandhouding van het landschap.

Een aantal sociaal-economische thema's, en dan hoofdzakelijk de landbouw, de bosbouw en het toerisme, kunnen eventueel negatieve effecten ondergaan. Maar de maatregelen die in het project zijn opgenomen, kunnen ook opportuniteiten creëren om deze sectoren te diversifiëren en innoverende methodes in te voeren zodat de sociaal-economische valorisatie van het grondgebied en de natuurinstandhoudingsdoelstellingen met elkaar kunnen worden verzoend.

De analyse van alternatief 1 wil allerm minst het belang van de invoering van het project in vraag stellen, maar wijst wel op een mogelijkheid om het 360°BS-project te verbeteren door de doelstellingen ervan beter te kwantificeren en een actie-uitvoeringsplan op te stellen.

1.9. Aanvullende, corrigerende en vervolgmaatregelen

De samenvatting van de voorgestelde aanvullende en corrigerende maatregelen benadrukt de noodzaak van sensibiliserings- en ondersteuningsacties om de doeltreffendheid en het goed verloop van de voorgestelde acties te garanderen. We denken hierbij aan bewustmaking van de gezondheidsrisico's bij het beheer van IAS, of de bewustmaking van de verschillen tussen een zone die open staat voor biodiversiteit en een zone die voldoet aan de gebruikelijke esthetische criteria van groene ruimten, zoals een zorgvuldig gemaaide grasperken, en een door de mens beheerde diversiteit.

We hebben ook andere mogelijkheden tot verbetering en aanpassing geïdentificeerd. Deze hebben voornamelijk betrekking op de organisatie van de wisselwerkingen met ander plannen en programma's, waaronder het GLB, het pesticidereductieprogramma PWRP, de SGBP, het PARIS-actieprogramma 2022-2027; de noodzaak van overleg met de actoren die worden getroffen door bepaald specifieke maatregelen, en dan vooral de actoren uit de landbouw-, de bosbouw- en de toeristische sector; en het zoeken naar maatregelen die aan de context zijn aangepast, bijvoorbeeld door rekening te houden met alle types leefmilieu bij de aanleg van een Waalse ecologisch netwerk, en met alle activiteitensectoren bij de integratie van biodiversiteit door ondernemingen.

U vindt de volledige lijst van aanvullende en corrigerende maatregelen in punten 6.1 en 6.2 van de integrale versie van het MER.

We hebben in het MER ook een hele reeks vervolgmaatregelen voorgesteld om na te kunnen gaan of de operationele doelstellingen wel kunnen worden behaald. Deze indicatoren komen van pas bij de tijdsmatige opvolging van de toestand. Ze maken een evaluatie mogelijk van de nog te leveren inspanningen en moeten ervoor zorgen dat de indirecte negatieve gevolgen voor het milieu worden vermeden. We hebben ze opgelijst in punt 6.3 van de integrale versie van het MER.